

ENA Uncatal. 109

תדפיס מתוך
ספר חיים שירמן

מכון שוקן למחקר היהדות
שליד בית המדרש לרבנים באמריקה
ירושלים תשל

ההתמודדות בין בית-הכנסת לבין הקהילה

מאת שלמה דב גויטיין

בית-הקיבול הטבעי לחיי הציבור בישראל היה בית-הכנסת. שם נפגשו הבריות יום יום לתפילה וללימוד, שם ישבו הדיינים ונחרצו ענייני הפרט והכלל. תרומות ונדבות ניתנו לבית-הכנסת והן כלכלו צורכי הרבים והיחיד. ואולם, משנתרכתה האוכלוסייה והיה צורך ביותר מבנין אחד בעיר, שיכלול את הציבור, נתעוררה השאלה, למי ימסרו החפיקים הכוללים, שאינם מצומצמים בהחזקת בית התפילה: לכל בית-כנסת בפני עצמו, או לרשות מרכזית אחת. שאלה זו עומדת כיום במרכז חיי הציבור של האוכלוסייה היהודית הגדולה ביותר: יהדות ארצות הברית, שמרבית בניה מקובצים ביישובים עירוניים הומים מאדם. שם הוכרעה השאלה ברוכ המקומות לטובת בית-הכנסת ולרעת הקהילה הכוללת, והכרעה זו היא אולי אחת הסיבות, שיהדות גדולה זו אין תוכה הרוחני ככוחה החומרי האדיר. מזכירים אנו פרט זה בראשית דברינו, כדי להדגיש, שהבעיה שאנו דנים בה כאן אמנם לבשה צורות שונות בזמנים שונים, אך היא שאלת יסוד בקיומו של קיבוץ דתי-לאומי כעם ישראל.

על נושא נכבד זה, כלומר טיבו ואופיו של ארגון הציבור היהודי, נכתבו מחקרים חשובים. דיינו להזכיר חיבורו המקיף בעל שלושת הכרכים של ש. בארון ומאמרו של יצחק בער היסודות וההתחלות של ארגון הקהילה היהודית בימי הביניים, ציון טו (תשי"ז), עמ' 1-41. אך טבעי הוא, שקריאתם של אלפי תעודות וקטעי תעודות מן הגניזה הקהירית, שלא נחקרו מקודם, עשויה היתה לשנות במשהו את התמונה המקובלת עד עתה בענין הניח, שבארצות המזרח שלט סדר ההירארכי, כלומר בית הכנסת על כלי הקודש שלו, ואילו הסדר 'קהילתי', הדימוקראטי צמח במערב. לאור ממצאי הגניזה אי אפשר עוד לקיים הניחה זו, כפי שהראיתי במאמרי 'הקהילה היהודית המקומית לאור מסמכי הגניזה הקהירית', שתי הקהילות של פוסטאט (העיר הראשה של מצרים), זו של הירושלמים וזו של הבבלים מופיעות לרוכ כקהילה אחת. מתנות ניתנו וקנסות נקבעו לטובת שתיהן כאחת בחלקים שונים, והעיקר: השירותים הסוציאליים

1. 'The Local Jewish Community in the Light of the Cairo Geniza Records', *The Journal of Jewish Studies* 12 (1961), 133-158.

התחדשותה של המחלוקת בענין "הרשות" אחר עליתו של
רבנו אברהם בן הרמב"ם

מאת
ש. ד. גויטיין
(ירושלים)

תדפיס מספר זכרון לכבוד פרופ' יצחק יהודה גולדציהר ז"ל

ירושלים תשי"ח